

Vagnsunda -skärgårdsbyn vid vägens slut.

Detta är titeln på den bok som Vagnsunda Skrivarstuga – 8 personer – gav ut 2002. Boken ger en fördjupad bild av hur byborna levde och vad de sysslade med från mitten av 1800-talet och fram till det att boken skrevs. Den finns på Norrtälje Stadsbibliotek, för dem som vill veta mer än vad den här korta informationen ger.

Vagnsunda ligger längst söderut på Yxlan och omnämns i skrift redan 1573. Byen erbjuder skyddade hamnlägen både i Väster och Österviken. Befolkningen bedrev småskaligt jordbruk och fiske. Som i alla andra byar brändes alla byggnader ner vid rysshärjningarna sommaren 1719.

Så småningom återuppbjuggdes byen. I mitten av 1800-talet ägde storbonden Jan Persson största delen av marken. Redan på 1870-talet fick byen reguljär ångbåtsförbindelse med Stockholm. Båtarna lade till vid Vagnsunda södra brygga, som sedan dess har förbättrats och byggts om flera gånger. Under sommaren har vi båturer flera gånger om dagen. I början på 1900-talet byggde byborna norra bryggan, en timmerbrygga som fungerade till 1943. Då beslöt man att bygga en betongbrygga, delvis på berg och yttre delen, som så ofta gjordes, vilade betongen på en stenkista. Bryggan invigdes 1944. Vid en storm på vintern 1996, slets två av de bärande ytterstockarna loss. Rasrisken bedömdes som stor, därför förbjöds all angröring vid bryggan och det gäller fortfarande.

1905 uppfördes Yxlans fyr vid Vadholmen som ligger i Vagnsunda. Furusundsleden, eller Norrleden som vi som bor här ofta kallar den, har ju varit livligt trafikerad av fartyg till Norrlandskusten, Åland och Finland sedan lång tid tillbaka. För att inte tala om dagens läge med alla utländska kryssningsfartyg.

Den första affären i byen öppnades 1907 av Johan Petter Jansson. Han var son till tidigare omnämnde Jan Persson. Affären övertogs 1937 av Alf Jansson som flyttade till Vagnsunda, från Bruket på Blidö. Affären upphörde 1975.

1910 startade Blidö och Yxlanbor Ångfartygsaktiebolaget Stockholm – Blidösund, för att beställa sin egen båt s/s Blidösund från Ekensbergs varv i Göteborg. Man var missnöjda med Vaxholmsbolagets turer med mindre och långsammare båtar. Blidösund levererades 1911, därmed fick också Vagnsunda bättre båtförbindelser med Stockholm.

Vid första världskrigets utbrott 1914 flyttade en stor del av svenska örlogsflottan till skyddade lägen mellan Alsvassen och Vagnsunda. Detta gav också en del extrainkomster för en del av byborna genom fiskförsäljning, kaféerörelse och tvättservice.

Efter tre års ideellt arbete, invigdes missionshuset 1919 på mark som upplåtits av familjen Söderman.

I Roslagen byggdes det många segeljakter till en bit in på 1900-talet. All uppvärmning skedde med ved, så transportbehovet till städerna var stort. Jan Erik Jansson i Stornäset här i byen, byggde många, en av dem blev den sist byggda av dem alla. Greta Linnea sjösattes 1921. Hon finns i skalenlig modell på Sjöhistoriska Museet i Stockholm. Det var efter den modellen som ritningarna till den nu seglande Sofia Linnea gjordes.

Omkring 1860 började skolundervisningen i blygsam form närma sig oss. Men från 1890 hyrdes rum för mer organiserad undervisning. Det hann bli i fyra olika hus innan det blev en egen skolbyggnad 1929, även det på mark upplåten av familjen Söderman. Denna skola var i bruk till 1956 då centralskolan i Köpmanholm invigdes.

Från 1930 sköttes gemensamma intressen genom bystämma en gång om året. Det dröjde sedan ända fram till 1998 innan

Vagnsunda Samfällighetsförening bildades, för i första hand vägskötsel. Ett posthus kom till 1932. I mitten av 60-talet ersattes det av ett större, därför att många hade byggt fritidshus och ville ha postfack. Det lilla flyttades till södra bryggan som vänthus. Numera har vi postlädesamlingar uppsatta där det finns fastboende.

Fram till 1933 fanns det ingen väg till vår by, den slutade vid Alsvik. Vår post kom till Blidögård, det medförde att någon en gång i veckan begav sig dit för att hämta och lämna. När vägen äntligen blev färdig kom vår post via Köpmanholm med bil. Sven Jansson, son till JP Jansson, köpte bil för egen och andras transport.

En egen telefonväxel installerades 1939. Elva abonnenter anslöt sig omedelbart. Innan dess har tre abonnenter delat på samma ledning, från växeln i Yxlö. Telefonisten skickade en signal om det var till abonnent A, två till B och tre till C. Alla kunde lyssna på varandras samtal. En annan stor händelse blev när vi, 1946 fick elektricitet. Men fotogenlampan var länge inom räckhåll. Vid kraftiga vindbyar föll ofta träd eller grenar över ledningarna.

Nästa stora händelse var 1954 när vägfärjan började gå mellan Furusund och Yxlan. Vi fick bussförbindelse med Norrtälje och många skaffade sig egna bilar. Det bildades flera tomtområden på Yxlan, nu hade den moderna tiden kommit ända fram till vår by.

Gemensamma aktiviteter.

En tradition som lever kvar ända sedan 1930-talet är dans och lekar invid de gamla sjöbodarna vid Grundet, där vår midsommarstång alltid rests. På förmiddagen, är alla som vill hjälpa till med att klä stängen, välkomna med blombuketter och björkris. Efter ett par timmar är stängen med fina kransar färdig, och starka armar reser den. Till festen på eftermiddagen, kommer byborna och många andra från när och fjärran. Festens

lekledare, samfällighetens ordförande Lasse Lindros, drar igång dansen med hjälp av värvade musikanter. Lasse är generalen som för 47:e året i svit ser till att det blir en festlig kväll, för dom över 400 som samlats. Det är stämning med björnen sover, små grodorna eller alla andra lekar, och dragkampen är alltid med. Sedan några år tillbaka, har Jutta Jansson uppdraget att fixa några lotterier. Dels köper hon vinster, men får också från sponsorer. Hela överskottet används till att alla barn, gratis får meta upp något i fiskdammen. Allra sist ser Lasse till att "raketerna" avfyras.

Vid Grundet, samlas vi vid flera återkommande aktiviteter. Södra Yxlans Intresseförening (byarna Vagnsunda och Alsvassen) arrangerar valborgsmässobrasa, gökotta i maj, och en lördag vid månadsskiftet juli augusti är det grillafton med roddtävling. Tävligen omfattar tre grupper barn, dam och herr med 6 – 10 båtar. Jonny Sandahl lägger banorna och håller koll på att allt går rätt till. Alla kämpar för äran att vinna, trots att alla får pris. När prisutdelningen är avslutad, är den stora grillen färdig att användas. Där tillagas den medhavda maten och stämningen är på högsta nivå. Sedan 2011 utökade styrelsen gemenskapen med att ha en kräftskiva i slutet av augusti. För att det skall fungera i alla väder investerades i ett stort tält. Platsen växlar mellan Alsvassen och Vagnsunda. Ett stort antal medlemmar ser till att det blir en festlig kväll.

Sedan 1997 till och med 2010 har Köpmanholms skola, i september gästade Vagnsunda. I början, när det var många barn i skolan, var de uppdelade i tre grupper på olika dagar, men de senare åren två grupper, klass 0 – 3 i en och de äldre 4 - 6 i en. Vård och ansvarig för att det skall vara meningsfullt och lärorikt, har hela tiden varit Micke Jansson. Syftet var att barnen skulle lära sig ro, och hur man hanterar en liten båt på ett säkert sätt. Att lära sig knopar av de vanligaste slagen. I förväg har en ryssja och ett nät lagts ut i viken. Med hjälp av vattenkikaren kollade barnen, om det finns någon fångst, samt tittade på sjöbotten efter spännande föremål. Det som

Mångsysslare Micke serverar strömmingsmackor på Julmarknaden

alltid verkade vara mest spännande, var den stora fiskbaljan på ca 1000 liter vatten. Här simmade gäddor, abborrar, simpior, mört, sik och ibland lite udda fiskar. Här håvar barnen försiktigt upp fiskar, för att lära sig namnen på dem och att hålla i dem. De äldre barnen, klass 4 – 6 slutar skolan senare. De får därför, i lagom stora grupper, följa med fiskebåten för att ta upp nät. De fick fisk, alla hjälpte till med att ta loss dem ur näten. När det här momentet är avklarat, är det dags att kolla fiskröken. Den hade då varit igång i flera timmar. De nyrökta sikarna avsmakas, det är en härlig upplevelse. För denna mångåriga ideella insats hedrades Micke 2012, med Pelarordens Jubileumsmedalj, ett stipendium ur Uno Östermans Skärgårdsfond, och en trevlig kväll i samband med vintertinget på Marholmen.

Djurens år 2012.

Jämfört med vår inventering av betande husdjur i vår by 2010, så har antalet nötkreatur minskat från 12 till dagens 8, mest beroende på att det just nu inte finns några kalvar. Utöver dessa finns 2 hästar och 5 får. Sommarens höskörd, blev som en mardröm. När Bengt Jansson slagit och vänt höet, för att avsluta med balning, kom regnet och saboterade allt. Så motigt var det i flera veckor. Han, med många hjälpare, gjorde då i stället hässjor på en stor äng, men regnet förstörde även dessa.

Bengt Jansson har anor i Vagnsunda flera hundra år bakåt i tiden. Han är nu den enda kobonden på Yxlan. Den lilla besättningen består av jersey-korsningar. På bilden klappar han den egna tjuren.

I juli blev det tursamt nog en torr och solig period, så det ser ändå ut som att djuren får ”härbärgat” hö över vintern.

Av de cirka 35 bofasta är det endast tre barn, två går i skola i Norrtälje och ett har inte börjat skolan än. Sexton är pensionärer. Ett bokförlag har sitt lager här, det ger vid vissa bråda tider extrajobb, som hjälp till den ordinarie handläggaren. I övrigt har vi företag inom byggnation och data, några jobbar inom vård och omsorg, en på Färjerederiet, en på busstrafiken och några pendlar till Norrtälje och Stockholm.

*Text Holger Karlsson och Bertil Jansson
Foto Björn Sjöblom och Göran Hedberg*

Peter och Micke Janssons farfar var det som byggde Greta Linnea, som berättas på föregående sidor. Att snickeriintresset och färdigheterna gått i arv bevisas av att bröderna sedan många år driver företaget Vagnsunda Bygg. De åtar sig renoveringar och nybyggnationer på land och öar i närområdet.

Foto Göran Hedberg